

УДК 351(477)+007:304:001

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.2(92).2022.82-93

РОЛЬ НАУКИ У СТАНОВЛЕННІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

О. Н. Кубальський*

Гуманітарна політика в Україні потребує своєї нової концептуалізації на основі комунікативної парадигми, яка розглядає державу не як привілейованого суб'єкта здійснення цієї політики, а швидше як комунікатора між усіма такими суб'єктами, представленими у громадянському суспільстві України. В умовах сучасної соціальної турбулентності – як загальної глобальної, так і загостреної війною в Україні – надзвичайно ускладнена ідентифікація чітких аксіологічних орієнтирів для громадян. В цьому аспекті актуалізується проблематика формування нової концепції гуманітарної політики, що була б здатна відобразити ключові потреби сучасної людини у її самовизначенні та її креативності. Людиноцентризм такої концепції, що відповідає традиціям української класичної й сучасної філософсько-антропологічної думки, сьогодні може формуватися лише в тісній інтегративній єдності науки, освіти та інших ключових феноменів культури. В дослідженні розглянуто комунікативний вимір взаємозалежності перелічених соціальних феноменів у час глобальної та національної соціальної турбулентності. Завдяки методологічному зверненню до інтерсуб'єктивного підходу подолано однобічності й недоліки суб'єктного та об'єктного підходів, які домінують у гуманітарній політиці в Україні сьогодні. Проаналізовано виклики і ризики здійснення гуманітарної політики в Україні з точки зору їхнього можливого подолання завдяки зверненню до комунікативної парадигми гуманітарної політики. Виявлено комунікативну природу європейської цивілізаційної суб'єктності, яку утворює розмаїття її національних версій у тих країнах, які підтримують таку суб'єктність. Виявлено нереалізований управлінський потенціал здійснення гуманітарної політики в Україні за умови залучення комунікативної парадигми як ціннісної, світоглядної та методологічної основи такої політики.

Ключові слова: комунікативна парадигма, гуманітарна політика, наука, освіта, культура, соціальна турбулентність.

* кандидат філософських наук, доцент, провідний науковий співробітник
(ДУ "Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України", Київ, Україна)
kubalsky@nas.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7956-3150>

THE ROLE OF SCIENCE IN ESTABLISHING OF A COMMUNICATIVE PARADIGM FOR HUMANITARIAN POLICY IN UKRAINE

O. N. Kubalskyi

Humanitarian policy in Ukraine needs its new conceptualization based on a communicative paradigm, which considers the state not as a privileged subject of the implementation of this policy, but rather as a communicator between all such subjects represented in the civil society of Ukraine. In the conditions of modern social turbulence – both general global and exacerbated by the war in Ukraine – it is extremely difficult to identify clear axiological guidelines for citizens. In this aspect, the problem of forming a new concept of humanitarian policy, which would be able to reflect the key needs of modern man in his self-determination and his creativity, is actualized. Human-centrism of such a concept, which corresponds to the traditions of Ukrainian classical and modern philosophical and anthropological thought, can be formed today only in the dense integrative unity of science, education and other key cultural phenomena. The research examines the communicative dimension of the interdependence of the listed social phenomena at the time of global and national social turbulence. Thanks to the methodological appeal to the intersubjective approach, the one-sidedness and shortcomings of the subject and object approaches, which dominate the humanitarian policy in Ukraine today, have been overcome. The challenges and risks of implementing humanitarian policy in Ukraine are analyzed from the point of view of their possible overcoming thanks to the appeal to the communicative paradigm of humanitarian policy. The communicative nature of European civilizational subjectivity, which is formed by the diversity of its national versions in those countries that support such subjectivity, is revealed. The unrealized managerial potential of implementing humanitarian policy in Ukraine is revealed, provided that the communicative paradigm is involved as a value, worldview and methodological basis of such policy.

Key words: *communicative paradigm, humanitarian policy, science, education, culture, social turbulence.*

Постановка проблеми.

Ефективний розвиток науки можливий лише у тісній взаємодії з освітою, культурою в її найширшому розумінні та соціальною практикою. Українське суспільство в умовах глобальної соціальної турбулентності потребує інтенсифікації такої взаємодії. На задоволення цієї потреби спрямовуються державницька ідеологія і політика. Загалом, поступальний розвиток науки, освіти та культури напряму пов'язаний з вирішенням проблем формування нової концепції гуманітарної політики держави. Основою цієї концепції має стати нова, комунікативна парадигма гуманітарної політики, яка передбачала б сприятливі умови для взаємодії усіх суб'єктів цієї політики. Водночас, наявні теоретичні й

практичні підходи більшою мірою суперечать цій парадигмі.

Ступінь наукової розробки.

Провідним напрямом гуманітарного розвитку України є цілеспрямоване формування нової якості життя громадян. Ця нова якість, на Розпутенко і С. Москаленко, "полягає у створенні умов для належної реалізації можливостей та здібностей кожного члена суспільства шляхом забезпечення можливостей для продуктивної зайнятості та одержання доходу, який відповідає значущості цієї праці для суспільства і спроможний гарантувати йому гідний рівень життя та задоволення фізичних і духовних потреб" [11: 3]. Однак, автори розглядають здобуття нової якості життя як завдання соціальної, а не гуманітарної політики, тобто, як казав Григорій Сковорода, беруть

питання не за "голову", а за "хвіст", шукають не причини, а намагаються одразу облікувати наслідки. Інші дослідники намагаються виявити причини і підстави гуманітарної політики, але звертають увагу переважно на її об'єкту або суб'єкту сторону [3; 12]. Більш цінними все ж видаються дослідження, у яких прагнуть виявити або ж корінь проблеми – В. Кремінь [5], С. Пирожков і Н. Хамітов [8; 9], або ж аналізують основні симптоми кризи – М. Степико [13], Д. Щуцька [14] чи концептуальні шляхи її подолання – М. Бойченко та інші автори [1; 2; 15]. І все ж дослідникам не вистачає системного бачення проблеми становлення комунікативної парадигми гуманітарної політики.

Метою статті є виявлення наукового потенціалу у становленні комунікативної парадигми гуманітарної політики на прикладі України.

Невирішені питання, порушені в статті. У статті виявлено ключові переваги і недоліки, а також загальну односторонність почергово суб'єктного та об'єктного підходів до гуманітарної політики в Україні. Багато дослідників як в Україні, так і за кордоном пишуть про переваги комунікативного підходу у політиці, однак не розкривають його гуманітарних завдань, і зокрема, не виявляють можливостей подолати крайнощі суб'єктного та об'єктного підходів у гуманітарній політиці.

Дискусія та результати.

Суб'єктний підхід до гуманітарної політики

Цілковито погоджуючись з вищезначеними авторами, зауважимо, що нова концепція гуманітарної політики української держави має бути людиноцентричною та спиратись на новітню систему освіти, науки й виховання творчої особистості. Людиноцентризм цієї концепції має глибокі корені в українській філософсько-антропологічній думці й реалізується в її сучасних напрямках і школах [4].

Українська дослідниця С. Горбатюк слушно стверджує: "Дієвим інструментом гуманітарної політики на національному рівні є нормативно закріплені стратегічні документи, що ґрунтуються на визнаних суспільством цінностях" [3: 82]. Однак для того, щоб бути успішно втіленими на практиці, такі документи ще потребують своєї належної легітимації.

Вітчизняний філософ і фахівець з питань державної політики М. Степико зазначає: "Суб'єктами формування національного гуманітарного простору є: творці культурно-мистецьких цінностей – професійні митці та аматори, літератори, працівники різноманітних установ культури; виробники і розповсюджувачі культурно-мистецької продукції та послуг – заклади культури і мистецькі (виконавські) колективи, видавництва, кіностудії, студії звукозапису тощо; канали та мережі культурної комунікації – засоби масової інформації (преса, телерадіоорганізації, Інтернет-видання), а також мережі театральньо-видовищних і концертних установ, бібліотек, книгарень, галерей, виставкових залів, кінотеатрів, музичних крамниць тощо. Проте, головним суб'єктом забезпечення цілісності гуманітарного простору країни є держава в особі її органів влади і політик, котрі визначають єдині правила функціонування та розвитку гуманітарної сфери" [13].

У зв'язку з кризовим станом гуманітарної політики української держави особливої уваги потребує духовно-культурна сфера розвитку країни, яка формується суб'єктами наукової, освітньої, мистецької й культурно-виховної діяльності. Водночас, за твердженням С. Горбатюк, "...на сьогодні в державному управлінні не сформовано єдиної концепції розвитку державної гуманітарної політики як цілісної, багаторівневої, багатофункціональної, багатосуб'єктної системи, що забезпечує нову якість соціогуманітарного розвитку і безпеки

через активізацію людського капіталу і людського розвитку. Про це свідчить сучасний стан управлінської практики, коли державна гуманітарна політика характеризується сегментарністю, відсутністю глибокого аналізу взаємозв'язків і взаємовпливів її різних складових, що загалом визначають системність, послідовність, повноту та довершеність процесів її формування та реалізації" [3: 82-83].

Концентрована увага до суб'єктів гуманітарної політики дає багато корисних результатів, адже без їхнього невпинного й активного внеску гуманітарна сфера почала би одразу занепадати і колапсувати. Це можна порівняти з поливом і догляданням саду: як тільки ці штучні заходи підтримки розвитку плодоносних дерев припиняються, одразу їх опановують хвороби, шкідники і бур'яни, а плоди стають все більш уразливими і неякісними.

Однак, як це не дивно, надмірне покладання на суб'єктів гуманітарної політики також може призводити до негативних наслідків. Одним з основних з них є недооцінка об'єктивного стану справ, недостатнє використання наявної спадщини, а також неналежне врахування несприятливих зовнішніх обставин. Однією з хвороб надмірного покладання на суб'єктний підхід є "штурмівщина", коли вважають, що будь-які обставини можна здолати належними суб'єктивними зусиллями: ентузіазм тоді вважають більшою чеснотою, аніж розсудливість і уважне вивчення справи. Іншим недоліком педалювання суб'єктного підходу є активізм, коли захоплюються самою діяльністю без уваги до реальних її результатів: буцімто правильна активність цінна вже сама по собі, незалежно від її результатів. А ці результати можуть бути невтішними.

Якщо суб'єктний підхід на сьогодні видається проблематичним щонайменше на рівні практичної політики, тоді, можливо, варто

починати з визначення об'єкта гуманітарної політики?

Об'єктний підхід до гуманітарної політики

Для подолання проблем під час формування та втілення нової концепції гуманітарної політики держави необхідно реалізовувати низку комплексних заходів. Спираючись на вітчизняне законодавство, Л. Сергієнко конкретизує основні завдання України у сфері гуманітарної політики. Аналізуючи Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" (далі – "Закон") з позицій об'єктного підходу, дослідниця розрізняє напрями застосування гуманітарної політики: сферу мови, освіти і науки, культури, духовної сфери, релігійних, міжконфесійних та етнічних відносин, інформаційний простір, сферу охорони здоров'я, спорту, молодіжної політики [12: 165-166].

Закон України зосереджений передусім на основних напрямках здійснення гуманітарної політики за об'єктним принципом: увагу сконцентровано передусім не на потенційних виконавцях, а на об'єктах докладання їхніх зусиль [10]. Тут доволі повно представлено усі ланки академічної діяльності, навіть зазначено ширше, аніж національне, поле її застосування. Однак, на практиці об'єктний підхід призводить до штучного інституційного та організаційного розмежування науки і освіти: окремо функціонує і окрему програму діяльності має Міністерство освіти і науки (МОН) України, окремо функціонують Національна академія наук України (НАНУ) і національні галузеві академії наук. Для узгодження їхньої діяльності тоді доводиться здійснювати додаткові зусилля з поєднання того, що було спочатку дещо штучно роз'єднано. Наука в рамках МОН розвивається неминуче слабше і через силу, оскільки освітяни переважані навчальним процесом, а освіта в рамках НАНУ також виявляється нерідко "попелюшкою" і

часто отримує розвиток тут за залишковим принципом або заднім числом – після вирішення основних, власне наукових завдань. В цілому все ж ці визначення є доволі вивіреними і прагматично виглядають правильними. Однак, для їх здійснення доводиться децю штучно розмежовувати науку і культуру, а дві останні ще більш відокремлювати від освіти, охорони здоров'я, спорту, релігійної сфери, що, втім, ще якось можна обґрунтувати. Але як відокремити освіту і науку від духовної сфери, від інформаційного простору? В Законі це – різні напрями. Щодо молодіжної політики, то навіть у Законі спостерігаємо неминуче дублювання: про цю політику йде мова і у напрямі науки і освіти, і у напрямі молодіжної політики. Очевидно, є серйозні накладки з організацією і плануванням гуманітарної політики на основі превалювання об'єктного підходу, який фактично представлено у Законі.

Така об'єктна рубрикація напрямів гуманітарної політики у Законі неминуче впливає на позицію вітчизняних науковців, які обґрунтовують і розробляють конкретику реалізації гуманітарної політики в Україні. Наприклад, С. Горбатюк стверджує: "Державна гуманітарна політика в широкому значенні має багатовимірне спрямування, пов'язана із поняттям безпеки і диференційована за низкою напрямів, передусім: державна політика у сфері формування та розвитку людського потенціалу (охорона здоров'я, наука, освіта, інновації, культура, спорт), державна демографічна політика, державна політика у сферах забезпечення конституційних прав і свобод людини, національних відносин і релігії та формування національного самоусвідомлення; державна політика у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина; державна політика у сфері національних відносин і релігії" [3: 81].

Втім, такий об'єктний підхід має й інші недоліки, серед яких на першому місці недостатня увага до визначення суб'єктів здійснення гуманітарної політики і неясний розподіл завдань її виконання між ними.

Слід чітко відрізнити об'єктний підхід в здійсненні гуманітарної політики від вивчення її об'єкту та роботи з ним: останнє аж ніяк не можна редукувати до першого. Важко переоцінити користь від ретельного вивчення об'єкта гуманітарної політики: тут нерідко ніби сама справа підказує, що потрібно робити – адже об'єктом гуманітарної політики є самі люди, а тому ближче знайомство з їхніми життєвими обставинами, зокрема мотивацією їхньої поведінки, дає незаперечні переваги у реалізації гуманітарної політики. Опертя на цю мотивацію перетворює людей з пасивних об'єктів гуманітарної політики на активних співучасників її здійснення.

Втім, й однобоке покладання лише на об'єктний підхід також має свої негативні сторони. Передусім, це ризик втрати бачення перспективи змін – адже на першому плані виявляється збереження і продовження наявних тенденцій. У соціальній теорії це називають підходом "збереження наявного стану", яку певний час активно розробляв американський соціолог і філософ Толкот Парсонс [7]. Цей підхід при його обмеженому управлінському використанні призводить до стагнації соціальних процесів.

Ризики реалізації гуманітарної політики

Як зазначалось вище, реалізація гуманітарної політики в Україні наштовхується на різного роду проблеми і ризики. Така ситуація, на наш погляд, зумовлена спрямованістю або ж на суб'єктний, або ж на об'єктний підхід до реалізації гуманітарної політики. Кожен з цих підходів є однобоким, тенденційним, і чим більш наполегливо будь-який з них реалізовувати, тим більшої тенденційності він набуває і тим більш негативні наслідки це породжує.

Однак, в Україні також спостерігаються спроби застосовувати обидва ці підходи одночасно, причому без належного узгодження між ними. Це породжує не просто проблеми однобічності гуманітарної політики, а й нові ризики в її реалізації, і замість мінімізації і нейтралізації наявних ризиків зовнішнього походження, навпаки – загострює і збільшує ці ризики внаслідок їх обтяження появою внутрішніх ризиків, а також комбінованих – внутрішніх і зовнішніх, суб'єктивних і об'єктивних, традиційних і новітніх.

В процесі вироблення та реалізації нової концепції гуманітарної політики українська держава стикається з низкою ризиків й проблем, які мають соціально-економічний, політико-правовий, духовно-ціннісний та геополітичний характер.

Аналізуючи праці науковців, Д. Щуцька доходить висновку, що "...в Україні наявна ціла низка факторів, котрі не сприяють цілісному та ефективному гуманітарному розвитку. Держава стоїть на порозі демографічної кризи. Забруднення навколишнього середовища, погіршення умов життя, неправильне харчування, поширення шкідливих звичок, слабкість державної політики у сфері охорони здоров'я, яка демонструє неспроможність взяти під контроль поширення різноманітних захворювань" [14: 396]. Не можна не помітити, що тут йдеться переважно про зовнішні щодо гуманітарної сфери чинники, зокрема, екологічні. Однак, розвиток людства йде шляхом розширення впливу гуманітарної сфери, у тому числі й на навколишній світ. Зокрема, сучасна екологія дедалі більше залежить від коригування поведінки людини, за що прямо відповідає гуманітарна політика. Не можна не погодитися з авторкою, що зовнішня щодо гуманітарної сфери екологія тим не менше впливає на самі біологічні передумови здійснення гуманітарної політики: "Також країна втрачає багато своїх громадян у

найпродуктивнішому віці, а відповідно самі громадяни – втрачають можливості для підвищення рівня добробуту шляхом реалізації своєї освіти і професійного досвіду" [14: 396]. Втім, Д. Щуцька справедливо зупиняється і на власне сучасних соціальних ризиках і загрозах здійсненню гуманітарної політики: "Не менш важливим є загострення молодіжних соціальних проблем, зокрема обмежений доступ до працевлаштування, проблемність у забезпеченні житлом. Зберігається відставання у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, а саме проблеми зі стихійністю процесів впровадження телекомунікаційних мереж та комп'ютеризації. Стан культурного простору породжує в громадян істотні відмінності у світоглядних орієнтаціях та поглядах на історичне і культурне минуле та майбутнє України та на шляхи її подальшого розвитку" [14: 396-397].

Варто зауважити, що низка проблем, які має вирішити нова концепція гуманітарної політики України, обумовлена втратою територіальної цілісності нашої держави, гібридною війною розв'язаною проти неї. Особливо загострила ці виклики повномасштабна війна, яку розв'язала на початку 2022 року Росія проти України. З цього приводу М. Степико зазначає, що "відсутність цілісності й повноти гуманітарного простору визначає в сучасних умовах ціннісно-світоглядне розшарування українського суспільства, поширення сепаратистських настроїв та практик, негативно позначається на забезпеченні національної єдності та соборності Української Держави, становить суттєву загрозу її національній безпеці. Послідовне впровадження державної гуманітарної політики, котра у своїй основі спиратиметься на національно-культурні, історичні традиції Українського народу, сучасні соціально-економічні, політичні й соціокультурні реалії, сприятиме

формуванню національної ідентичності, консолідації суспільства" [13]. Особливу увагу, на думку науковця, слід приділяти реінтеграції територій, які постраждали від зовнішньої агресії, до українського гуманітарного і культурного простору, причому це завдання "не вдасться винятково за допомогою силових дій. Необхідна цілеспрямована системна інформаційно-культурна політика, яка би стимулювала активний процес соціальної, політичної, ментальної інтеграції населення цих територій в український соціум" [13].

Українські науковці О. Кіреєва, Т. Хміль, Г. Голубчик вважають, що нова концепція гуманітарної політики держави має сприяти подоланню небезпек і загроз щодо руйнування духовно-культурного простору країни, серед яких вони виділяють наступні: "істотні відмінності в системах цінностей, світоглядних орієнтаціях різних груп суспільства, протилежні погляди на минуле і майбутнє нації, шляхи її подальшого поступу, що утворює підґрунтя для міжрегіональних, міжетнічних, мовних конфліктів, перешкоджає національній консолідації і позначається на успіхах державотворення. Український гуманітарний простір має лакуни, у яких формуються не громадяни з українською національною свідомістю, а населення, яке ідентифікує себе з іншими державами. Консолідація українського народу відбувається повільно, відповідно повільно зміцнюється українська держава" [4: 11].

Основні вимоги до нової концепції гуманітарної політики України

Отже, нова концепція гуманітарної політики держави має враховувати сучасні реалії та попередні помилки щодо розвитку гуманітарного простору країни, які до певної міри стали причиною поширення сепаратистських настроїв на теренах України.

У цьому контексті зупинимось на таких ключових аспектах нашого дослідження. Інтенсифікація взаємодії

науки, культури та освіти значною мірою зумовлюється інституційно [6]. На інституційному рівні зазначена інтенсифікація забезпечується посиленою взаємодією наукових установ з установами освіти, мистецькими організаціями та закладами культурної просвіти й виховання. Цей процес найчастіше здійснюється на базі потужних університетів, науково-дослідних інститутів, наукових бібліотек або за їх партнерською участю у різноманітних науково-просвітницьких та культурних проектах. Така взаємодія сприяє синтезу наукових ідей, освітніх технологій, нових підходів і течій у мистецтві, що породжує інноваційні культурні надбання для прогресивного розвитку сучасних країн і людства в цілому.

Відтак, процес інтенсифікації взаємодії науки, освіти та інших основоположних проявів культури має відбуватися в межах нової концепції гуманітарної політики держави, яка б відповідала сучасним тенденціям й викликам. Суть цієї концепції полягає в наступному: повноцінний розвиток людини в умовах соціальної турбулентності можливий лише тоді, коли наукова діяльність органічно й ефективно взаємодіє з освітянською й мистецькою як уводній творчій особистості, так і у співтворчій комунікації між особистостями. Саме це робить культуру процесом інноваційних і гуманістичних відповідей на новітні виклики й гібридні загрози.

Така концепція має базуватися не на односторонньому суб'єктному або об'єктному підході, а на підході **інтерсуб'єктивному**. Саме такий підхід дозволяє залучати як суб'єктність, так й об'єктність гуманітарної політики, яку розглядають як процес невинної комунікації, а суб'єкти і об'єкти цієї політики тоді постають як невід'ємні складові цього процесу. Прикладом і взірцем такої збалансованої інтерсуб'єктивності може слугувати сфера науки та академічної

комунікації. Тут формуються такі чесноти, як академічна свобода, гідність і чесність, які слугують кращими взірцями для громадянських чеснот. Крім того, саме сфера науки може продукувати найбільш виважені й компетентні програми реалізації гуманітарної політики.

Як слушно зауважує М. Степико, «Формування та забезпечення цілісності й повноти українського гуманітарного простору має бути віднесене до найважливіших національних завдань. Воно має шанс бути успішно вирішеним за умови широкого суспільного консенсусу та адекватних цілеспрямованих зусиль усіх гілок державної влади, структур громадянського суспільства, культурно-мистецької громадськості України» [13].

За умов демократії розвиток людини як особистості є кінцевим сенсом гуманітарного розвитку держави й громадянського суспільства. На думку С. Пирожкова і Н. Хамітова, такий розвиток, який конкретизується у гідній самореалізації людини, є метою цивілізаційного проекту будь-якої країни, в тому числі й України [8] та, зрештою, зумовлює її цивілізаційну суб'єктність [9]. При цьому важливо, щоб плюральність індивідуальних шляхів розвитку людей переходила в інтегральний гуманітарний розвиток країни – як держави, так і громадянського суспільства.

Важливо також адекватно розуміти постановку питання про цивілізаційну суб'єктність України. Видається правомірною така думка М. Бойченка: "Цивілізаційна суб'єктність України полягає не у прагненні стати осередком нової незнаної цивілізації, а у прагненні здобути виразну національну ідентичність, чітко ґрунтовану на тій цивілізаційній суб'єктності, до якої Україна тяжіла більшу частину своєї історії. ...наявна маса незаперечних свідчень того, що Україна належить до європейської цивілізації" [2].

Саме у рамках спільної європейської цивілізації, як нам видається, можливі для України найбільш плідний діалог і плідна комунікація щодо завдань розвитку її гуманітарної сфери. Ця комунікація може найбільш ефективно відбуватися на наукових засадах у різних сферах життя суспільства, де буде здійснюватися науково вивіреним і методологічно забезпеченим розгляд поточних проблем цих сфер. Але і у самій науці буде здійснюватися найважливіша частина соціальної комунікації щодо вирішення завдань розвитку гуманітарної сфери України як частини європейського культурного простору. Саме у сфері науки ці завдання будуть отримувати своє концептуальне вирішення завдяки концентрованому теоретичному розгляду цих проблем.

Комунікативна парадигма гуманітарної політики України

Наука постає як головний носій комунікативної парадигми гуманітарної політики України. Слід розуміти, що комунікація має як свій горизонтальний, так і вертикальний вимір. Нерідко останній штучно і несправедливо протиставляють першому – нібито комунікація відбувається лише горизонтально.

Цю думку добре ілюструють українські дослідники, які представляють співвідношення горизонтального і вертикального вимірів через єдність ієрархічного і мережевого принципів організації соціальних відносин: "Ієрархічна структура розміщує частини або елементи цілого в порядку від найвищого до найнижчого рівнів. Мережеві структури доповнюють ієрархічні та забезпечують схожі на ризому горизонтальні плюралістичні, гнучкі та мінливі соціальні відносини у безлічі спільнот на кожному рівні" [15]. Автори наголошують, що для досягнення країною порядку відкритого доступу вкрай важливою є імплементація "цілей сталого розвитку. Для цієї мети спільний доступ різних громад до таких цілей є дуже

успішним. Мережеві структури повинні заповнювати всі порожнини, як вода, – брати на себе всі специфічні та локальні завдання. Основним завданням держави в такій ситуації буде створити більше можливостей для цих громад та координувати їх діяльність" [15].

М. Степико також наголошує на важливості саме комунікативного підходу до реалізації гуманітарної політики. Особливо унаочнює цю істину здійснення гуманітарної політики на реінтегрованих територіях: "Цілісність гуманітарного простору держави потребує загальнонаціонального культурно-комунікаційного середовища, що забезпечується пріоритетом функціонування української мови та мережі ефективних каналів культурних зв'язків, що охоплюють усе суспільство. Саме у ході комунікації у єдиному мовно-культурному просторі відбувається національна консолідація, твориться національна ідентичність" [13].

Завдяки нашому зверненню до ідеї інтерсуб'єктивного характеру гуманітарної політики став можливим методологічно теоретичний і практичний плюралістичний підхід до суб'єктів цієї політики – коли державу слід розглядати як ключового гравця, але лише одного серед багатьох на полі гуманітарної політики. Іншими гравцями є інститути громадянського суспільства – церкви, культурні, політичні, правові, економічні гравці. Крім того, не варто забувати, що, крім вітчизняних гравців, слід рахуватися з впливом іноземних та міжнародних гравців. Це не лише ООН, ЮНЕСКО та інші визнані авторитетні організації, а й державні та приватні суб'єкти

гуманітарної політики, які є нерезидентами України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ключовим напрямом гуманітарного розвитку української держави та громадянської спільноти є цілеспрямоване і невпинне формування нової якості життя людей. Така нова якість визначається створенням умов для належної самореалізації персональних здібностей та особистісних життєтворчих стратегій кожного члена суспільства через створення можливостей для креативно-продуктивної зайнятості та духовно-культурного саморозвитку. Нова концепція гуманітарної політики України повинна сприяти консолідації вітчизняного суспільства та подоланню загроз, спричинених гібридною війною як особливим проявом сучасної соціальної турбулентності. В основі такої концепції неминуче буде комунікативна парадигма гуманітарної політики, адже саме вона долає основні недоліки однобічних суб'єктних і об'єктних підходів до політики – завдяки зверненню до інтерсуб'єктивного підходу до неї.

Наука постає як джерело соціальних чеснот і програм суспільного розвитку, які визначають ядро гуманітарної політики. Комунікативна парадигма знаходить у сфері науки та академічної комунікації свій взірць для наслідування.

Соціальна комунікація постає водночас як культурна комунікація, завдяки чому гуманітарна політика, спрямована на культурні зміни, впливає також на соціальні процеси. Це зумовлює додаткову актуальність і перспективність досліджень впливу гуманітарної політики на суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко М. Комунікативна парадигма дослідження культури. *Українські культурологічні студії*. 2018. № 1 (2). С. 5-9.
2. Бойченко М. Український академічний внесок у розвиток європейської цивілізації: незаперечні здобутки і нереалізований потенціал. *Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти: матеріали Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції* (Київ, 29 вересня – 1 жовтня 2022 року). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 34-38.

3. Горбатюк С. Є. Концептуалізація моделі гуманітарної політики в Україні на сучасному етапі реформ. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 2(55). Ч. 1. С. 80-90.
4. Кіреєва О. Б., Хміль Т. В. & Голубчик Г. Д. Пріоритети публічного управління у сфері соціального і гуманітарного розвитку. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2017. Вип. 2(18). С. 1-14.
5. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка, 2009. 520 с.
6. Кубальський О. Філософське осмислення перспектив кодифікації мови як чинника розвитку науки. *Філософська думка*, 2022. № 2. С. 125-136. <https://doi.org/10.15407/fd2022.02.125>
7. Парсонс Т. Соціальна структура і особистість / пер. з англ. В. Верлоки і В. Кебуладзе. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. 338 с.
8. Пирожков С. І. & Хамітов Н. В. Цивілізаційний проект України: від амбіцій до реальних можливостей. *Вісник НАН України*. 2016. № 6. С. 45-52.
9. Пирожков С. І. & Хамітов Н. В. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ: Наукова думка, 2020. 255 с.
10. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України. Від 01.07.2010 : № 2411-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>. (Дата звернення 19.09.2022).
11. Розпутенко І. В. & Москаленко С. О. Пріоритетні напрями розвитку гуманітарної сфери в Україні в контексті політичного процесу. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. С. 1-10.
12. Сергієнко А. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів. *Вісник ЖДТУ*. 2019. № 2 (88). С.162-173.
13. Степико М. Т. «Цілісність гуманітарного простору України як об'єкт національної безпеки держави». Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1871/>. (Дата звернення 19.09.2022).
14. Щуцька Д. Концепція та пріоритети гуманітарної політики України в умовах європейської інтеграції. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді: зб. тез доп. IV Міжнар. студ. наук. конф. [м. Тернопіль, 15 травня 2020 р.] / редкол.: С. В. Банах, А. В. Грубінко, О. Є. Гомотюк [та ін.]*. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. С. 395-398.
15. Boichenko M. I., Zubchuk O. A., Sytnyk G. P., & Levkulych V. V. New tendencies of sustainable development: providing personal security and quality of life as a new national security paradigm. *E3S Web of Conferences 277*, 02003. ICEES 2021. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127702003>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Boichenko, M. (2018). Komunikaty`vna parady`gma doslidzhennya kul`tury` [Communicative paradigm of cultural research]. *Ukrayins`ki kul`turologichni studiyi*. 1 (2), 5-9. (in Ukrainian).
2. Boichenko, M. (2022). Ukrayins`ky`j akademichny`j vnesok u rozvy`tok yevropejs`koyi sy`vilizaciyi: nezaperechni zdotuky` i nerealizovany`j potencial [Ukrainian academic contribution to the development of European civilization: undeniable achievements and unrealized potential]. *Problemy` sy`vilizacijnoyi sub`yektnosti Ukrayiny` : misiya nauky` i osvity` : materialy` Vseukrayins`koyi mizhgaluzevoyi naukovoprakty`chnoyi onlajn- konferenciyi* (Ky`yiv, 29 veresnya – 1 zhovtnya 2022 roku). Ky`yiv: Insty`tut obdarovanoyi dy`ty`ny` NAPN Ukrayiny`, 34-38. (in Ukrainian).
3. Gorbatyuk, S. Ye. (2018). Konceptualizaciya modeli gumanitarnoyi polity`ky` v Ukrayini na suchasnomu etapi reform [Conceptualization of the model of humanitarian

policy in Ukraine at the current stage of reforms]. *Efekty`vnist` derzhavnogo upravlinnya*. Vy`p. 2(55). Part 1, 80-90. (in Ukrainian).

4. Kiryeyeva, O. B., Xmil` T. V., Golubchy`k, G. D. (2017). Priory`tety` publichnogo upravlinnya u sferi social`nogo i gumanitarnogo rozvy`tku [Priorities of public administration in the field of social and humanitarian development]. *Publichne administruvannya: teoriya ta prakty`ka*. Vy`p. 2(18), 1-14. (in Ukrainian).

5. Kremen`, V. G. (2009). Filosofiya lyudy`nocentry`zmu v strategiyax osvith`nogo prostoru [The philosophy of human-centeredness in educational space strategies]. Ky`yiv: Pedagogichna dumka. 520 s. (in Ukrainian).

6. Kubalskyi, O. (2022). Filosofs`ke osmy`slennya perspekty`v kodyfikaciyi movy` yak chy`nny`ka rozvy`tku nauky` [Philosophical understanding of the perspectives of language codification as a factor in the development of science]. *Filosofs`ka dumka*. # 2. 125-136. <https://doi.org/10.15407/fd2022.02.125>. (in Ukrainian).

7. Parsons, T. (2011). Social`na struktura i osoby`stist` [Social structure and personality] / per. z angl.. V.Verloky` i V.Kebuladze. Ky`yiv: DUX I LITERA. 338 s. (in Ukrainian).

8. PyrozHKov, S. I. & Xamitov, N. V. (2016). Cy`vilizacijny`j proekt Ukrayiny`: vid ambicij do real`ny`x mozhly`vostej [Civilization project of Ukraine: from ambitions to real possibilities]. *Visny`k NAN Ukrayiny`*. # 6. 45-52. (in Ukrainian).

9. PyrozHKov, S. I. & Khamitov, N. V. (2020). Cy`vilizacijna sub`yektivist` Ukrayiny`: vid potencij do novogo svitoglyadu i buttya lyudy`ny` [Civilizational subjectivity of Ukraine: from potentials to a new worldview and human existence]. Ky`yiv: Naukova dumka. 255 s. (in Ukrainian).

10. Pro zasady` vnutrishn`oyi i zovnishn`oyi polity`ky`: Zakon Ukrayiny` [On the principles of domestic and foreign policy: Law of Ukraine]. Vid 01.07.2010 : # 2411-VI / Verxovna Rada Ukrayiny`. E-resource. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>. (Last accessed:19.09.2022). (in Ukrainian).

11. Rozputenko, I. V. & Moskalenko, S. O. (2012). Priory`tetni napryamy` rozvy`tku gumanitarnoyi sfery` v Ukrayini v konteksti polity`chnogo procesu [Priority areas of humanitarian development in Ukraine in the context of the political process]. *Derzhavne upravlinnya: teoriya ta prakty`ka*. # 2. 1-10. (in Ukrainian).

12. Sergiyenko, L. V. (2019). Gumanitarna polity`ka Ukrayiny`: identyfikaciya skladovy`x, ob`yektiv, sub`yektiv ta priory`tetiv [Humanitarian policy of Ukraine: identification of components, objects, subjects and priorities]. *Visny`k ZhDTU*. # 2 (88), 162-173. (in Ukrainian).

13. Stepy`ko, M. T. "Cilisnist` gumanitarnogo prostoru Ukrayiny` yak ob`yekt nacional`noyi bezpeky` derzhavy`" [The integrity of the humanitarian space of Ukraine as an object of national security of the state]. Anality`chna zapy`ska. Nacional`ny`j insty`tut strategichny`x doslidzhen`. E-resource. Access mode: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1871/>. (Last accessed:19.09.2022). (in Ukrainian).

14. Shhucz`ka, D. (2020). Konceptiya ta priory`tety` gumanitarnoyi polity`ky` Ukrayiny` v umovax yevropejs`koyi integraciyi [The concept and priorities of Ukraine's humanitarian policy in the context of European integration]. *Pravova sy`stema Ukrayiny` v umovax yevropejs`koyi integraciyi: poglyad students`koyi molodi: zb. tez dop. IV Mizhnar. stud. nauk. konf.* [m. Ternopil`, 15 travnya 2020 r.] / redkol.: S. V. Banax, A. V. Grubinko, O. Ye. Gomotyuk [ta in.]. Ternopil`: TNEU. 395-398. (in Ukrainian).

15. Boichenko, M. I., Zubchyk, O. A., Sytnyk, G. P., & Levkulych V. V. New tendencies of sustainable development: providing personal security and quality of life as a new national security paradigm. *E3S Web of Conferences 277*, 02003. ICEES 2021. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127702003>.

Receive: September 15, 2022

